

УДК 347.956

Ірина Берестова,

кандидат юридичних наук, доцент,
науковий консультант Вищого спеціалізованого суду України
з розгляду цивільних і кримінальних справ,
старший науковий співробітник НДІ приватного права
і підприємництва НАПрН України

ПРОБЛЕМИ ОСКАРЖЕНЬ УХВАЛ СУДУ ПЕРШОЇ ІНСТАНЦІЇ ПРО ВИДАЧУ ВИКОНАВЧОГО ЛИСТА НА ПРИМУСОВЕ ВИКОНАННЯ РІШЕННЯ ТРЕТЕЙСЬКОГО СУДУ

Стаття присвячена дослідженню проблем видачі листів на примусове виконання рішень третейських судів. З'ясовано процесуальні дії судів у випадках оскарження в апеляційному порядку ухвал суду першої інстанції про видачу та відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Розкрито питання повернення судових витрат, зокрема судового збору.

Ключові слова: виконання рішення суду, третейський суд, виконавчий суд, оскарження, апеляційна скарга, примусове виконання, судовий збір.

Виконання рішення третейського суду є важливою і заключною стадією третейського процесу, оскільки помилки та недоліки у даній стадії можуть повністю знівелювати усю попередню діяльність третейського суду, що спрямована на встановлення справедливості і досягнення компромісного та законного рішення щодо спірного предмета розгляду.

Саме в інституті виконання рішень третейського суду проглядається взаємозв'язок між державною судовою системою та третейськими інституціями. Адже обов'язковість виконання рішень третейського суду забезпечена державним примусом та відповідальністю за їх невиконання, що яскраво свідчить про те, що третейські суди є юрисдикційним органом [1].

Проблемам виконання судових рішень, зокрема рішень третейських судів, періодично приділяється певна увага в працях сучасних вчених-процесуалістів Ю. В. Білоусова, В. І. Бобрика, Т. М. Захарченко, Н. С. Кузнецової, В. В. Комарова, Ю. Д. Притики, М. Й. Штефана, Г. А. Цірата та інших.

Разом із тим, з огляду на останні зміни до ЦПК України виникла потреба дослідити можливість апеляційного оскарження ухвал суду про видачу виконавчого листа або про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішень третейських судів [2].

Тож метою цієї наукової статті є з'ясування можливостей та процесуально-

го порядку оскарження ухвал суду про видачу виконавчого листа або про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішень третейських судів.

Сьогодні на розгляді в судах першої інстанції знаходиться значна кількість заяв про видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів у порядку розділу VII¹ ЦПК України.

Відповідно до ст. 389¹¹ ЦПК за результатами розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду суд постановляє ухвалу про видачу виконавчого листа або про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду за правилами, встановленими ЦПК для ухвалення рішення.

Судова практика у таких справах не є однаковою та відчуває постійні коливання за відсутності єдності підходів й відповідних роз'яснень.

Так, чинним процесуальним законодавством не передбачено можливості оскарження в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Норма ст. 389¹¹ ЦПК чітко визначає, що в разі постановлення ухвали про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, особа може оскаржити вказану ухвалу в апеляційному порядку.

Разом із тим, застосовуючи цивільне

процесуальне законодавство за аналогією, частина суддів судів апеляційної інстанції відкриває провадження за вказаною заявою. Тому і в апеляційних судах склалася неоднакова практика вирішення справ, що належать до вищевказаної категорії.

Водночас, у випадку винесення судами апеляційної інстанції ухвал про повернення апеляційних скарг про видачу виконавчого документа на підставі рішення третейських судів, скаргник може оскаржити таку ухвалу в касаційному порядку до Вищого спеціалізованого суду України [3].

Вважаємо, що можливість оскарження ухвал, які буквально не передбачені нормами Цивільного процесуального кодексу України, визначено у низці рішень Конституційного Суду України. Так, відповідно до абз. 7 пп. 3.2 п. 3 мотивувальної постанови рішення від 27.01.2010 р. № 3-рп/2010 (у справі про апеляційне оскарження ухвал суду) положення п. 8 ч. 3 ст. 129 Конституції України стосовно забезпечення апеляційного оскарження рішення суду, крім випадків, визначених законом, слід розуміти так, що у цивільному процесі апеляційному оскарженню підлягають ухвали за винятком випадків, коли таке оскарження заборонене законом [4]. Схожі позиції викладені і в інших рішеннях Конституційного Суду України (№ 12-рп/2010; № 18-рп/2010; № 13-рп/2011) [5; 6; 7].

Однак аналіз вказаних рішень Конституційного Суду України дозволяє зробити висновок, що вони містять системний підхід до розуміння змісту пунктів 2, 12, 18, 28 ч. 1 ст. 293 ЦПК; і не стосуються змісту ст. 389¹¹ ЦПК. Так, ст. 293 ЦПК визначає вичерпний перелік ухвал, що можуть бути оскаржені окремо від рішення суду, пункти 31, 32, 33 якої присвячені третейським спорам. Питання про оскарження ухвали про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду не передбачене і ст. 293 ЦПК.

Отже, особа, щодо якої винесено рішення третейського суду і видано виконавчий лист на примусове виконання рішення третейського суду компетентним судом, не може оскаржити в апеляційному порядку ухвали суду першої інстанції про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, оскільки така можливість не передбачена чинним процесуальним законодавством.

Особа, щодо якої винесено рішення третейського суду (зобов'язана особа), повинна виконати його добровільно (ст. 55 Закону «Про третейські суди»). У разі відсутності добровільного виконання, від-

повідно до ст. 57 Закону «Про третейські суди» рішення може бути виконане у примусовому порядку згідно із Законом України «Про виконавче провадження».

Тобто можна припустити: якщо зобов'язана особа не виконує рішення третейського суду, вона вважає, що його прийняття не ґрунтується на законі. Виникає питання, які дії необхідно вчинити особі, щодо якої винесено ухвалу на примусове виконання рішення третейського суду, оскільки оскаржити таку ухвалу вона не може згідно із чинним процесуальним законом.

У такому випадку особа може захистити порушене, на її думку, право шляхом звернення до компетентного суду з позовом про скасування рішення третейського суду.

Особа повинна обґрунтувати у позовній заяві свої вимоги, аргументувавши прийняття рішення третейським судом з порушенням вимог статей 16–19, 27, 51 Закону України «Про третейські суди». У випадку задоволення судом позову особа може в подальшому звернутися до апеляційного суду зі скаргою про визнання виконавчого листа таким, що не підлягає виконанню на підставі п. 281 ч. 1 ст. 293 ЦПК України.

Тож, роблячи проміжний висновок, слід зазначити, що оскарження ухвал суду про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішень третейських судів не передбачено чинним процесуальним законодавством.

Також в апеляційних судах у справах щодо оскарження ухвал суду про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішень третейських судів існує проблема щодо характеру процесуальних дій апеляційного суду в разі, якщо він доходить висновку, що ухвалою суду першої інстанції неправомірно відмовлено у задоволенні заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду.

Досліджуючи це питання, необхідно звернути увагу та з'ясувати підстави неправомірної відмови й суть помилкової процесуальної дії суду першої інстанції та встановити, в чому саме полягає порушення норм процесуального права.

Так, відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 312 ЦПК апеляційний суд змінює або скасовує ухвалу суду першої інстанції і постановляє ухвалу з цього питання, якщо воно було вирішене судом першої інстанції з порушенням норм процесуального права або при правильному вирішенні було помилково сформульовано суть процесуальної дії чи підстави її застосування.

Отже, неналежна кваліфікація змісту процесуальних відносин, з приводу яких виноситься ухвала (помилкове формулювання суті процесуальної дії), при правильному вирішенні вказаного питання є підставою для скасування ухвали суду першої інстанції та постановлення ухвали апеляційним судом [8].

Підставою для скасування судової ухвали може бути тільки порушення чи неправильне застосування норм процесуального права. Порушення норм процесуального права відбувається у випадках незастосування закону, який слід застосувати в конкретному випадку. Неправильне застосування норм процесуального права передбачає застосування норм не на ті процесуальні правовідносини, які склалися у результаті розгляду справи судом першої інстанції.

Наприклад, якщо в ухвалі суду першої інстанції було правильне вирішення справи про відмову в задоволенні заяви про видачу листа на примусове виконання рішення третейського суду, однак була застосована не та норма законодавства, це може стати підставою для скасування ухвали першої інстанції і постановлення судом апеляційної інстанції власної ухвали з цього питання [9].

Відповідно до п. 3 ч. 1 ст. 312 ЦПК апеляційний суд скасовує ухвалу і передає питання на новий розгляд до суду першої інстанції, якщо останній порушив порядок, встановлений для його вирішення.

Ухвала скасовується і справа передається на новий розгляд до суду першої інстанції у випадках, якщо останній порушив встановлений порядок для вирішення справи, зокрема якщо була порушена процесуальна форма вирішення того чи іншого процесуального питання: відмова у відкритті провадження у справі, повернення позовної заяви, закриття провадження у справі.

Так, згідно з ч. 2 ст. 56 Закону «Про третейські суди» при розгляді заяви про видачу виконавчого документа компетентний суд повинен витребувати справу з постійно діючого третейського суду, в якому зберігається справа, яка має бути направлена до компетентного суду протягом п'яти днів від дня надходження вимоги. У такому випадку строк вирішення заяви про видачу виконавчого документа продовжується до одного місяця.

Окремою проблемою апеляційного оскарження заяв про відмову у видачі виконавчого листа є питання про розмір, розподіл чи повернення витрат, пов'язаних із

вирішенням спору третейським судом.

У випадку, якщо рішення третейського суду не виконується зобов'язаною стороною добровільно, в порядку та строки, визначені в рішенні відповідно до ст. 55 Закону України «Про третейські суди», таке рішення підлягає примусовому виконанню в порядку, визначеному ст. 57 вказаного Закону.

Особа може звернутися до компетентного суду із заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, сплативши при цьому судовий збір за ставкою 0,2 розміру мінімальної заробітної плати.

Відповідно до ст. 389¹¹ ЦПК за результатами розгляду заяви про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду суд постановляє ухвалу про видачу виконавчого листа або про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду за правилами, встановленими цим Кодексом для ухвалення рішення.

У даному випадку винесена судом ухвала є специфічним правозастовочним актом, в якому виражена воля суду щодо питання здійснення правосуддя у конкретній цивільній справі: 1) постановленню ухвали передувало звернення заявника до компетентного суду із заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду; 2) справа була витребувана із третейського суду та надійшла до суду; 3) у судовому засіданні судом встановлено наявність чи відсутність підстав для відмови у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, передбачених ст. 389¹⁰ ЦПК [10].

Главою 2 розділу VII¹ ЦПК, яка регулює видачу виконавчих листів на примусове виконання рішень третейських судів, не визначено питання повернення судових витрат, зокрема судового збору.

Водночас, враховуючи специфіку правової природи вказаної ухвали, ст. 389¹¹ ЦПК визначає, що на таку ухвалу поширюються правила, встановлені ЦПК для ухвалення рішення.

Крім того, відповідно до ч. 8 ст. 8 ЦПК, якщо спірні відносини не врегульовані законом, суд застосовує закон, що регулює подібні за змістом (аналогія закону), а за відсутності такого – суд виходить із загальних засад законодавства (аналогія права).

Тож, судові витрати за подання заяви до суду про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду можуть розподілятися між сторонами.

Якщо позов задоволено, сплачений судовий збір повертається заявнику на підставі ст. 88 ЦПК.

Отже, на розподіл судових витрат за результатами виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду поширюються положення ч. 8 ст. 8 ЦПК та ст. 88 ЦПК, а заявнику повертається сума судового збору, сплаченого за розгляд такої

заяви, у разі задоволення її судом.

Підсумовуючи, слід зазначити, що єдність судової практики щодо апеляційного оскарження ухвал суду про видачу виконавчого листа або про відмову у видачі виконавчого листа на примусове виконання рішень третейських судів слугуватиме повному, всебічному та оперативному судовому захисту прав осіб.

ПРИМІТКИ

1. Притика Ю. Д. Теоретичні проблеми захисту прав учасників цивільних правовідносин в третейському суді : дис. ... канд. юрид. наук / Ю. Д. Притика. – К., 2006. – С. 454.

2. Про внесення змін до деяких законів України щодо вдосконалення порядку здійснення судочинства : Закон України від 20.12.2011 р. № 4176-VI // Офіційний вісник України. – 2012. – № 4. – Ст. 117.

3. Єдиний державний реєстр судових рішень / Справа № 6-32553св [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://reyestr.court.gov.ua/Review/20206539>.

4. Рішення Конституційного Суду України № 3-рп/2010 від 27.01.2010 р. (про апеляційне оскарження ухвал суду).

5. Рішення Конституційного Суду України № 12-рп/2010 від 28.04.2010 р. (справа про забезпечення апеляційного оскарження ухвал суду).

6. Рішення Конституційного Суду України № 18-рп/2010 від 08.07.2010 р. у справі за конституційним зверненням громадянина Слободянюка Івана Івановича щодо офіційного тлумачення положення пункту 12 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

7. Рішення Конституційного Суду України № 13-рп/2011 від 02.11.2011 р. у справі за конституційним зверненням військової частини А 1080 щодо офіційного тлумачення положення пункту 28 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв'язку з положеннями пунктів 2, 8 частини третьої статті 129 Конституції України.

8. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова [та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 879.

9. Борисова Е. А. Апеляція в гражданском (арбитражном) процессе / Е. А. Борисова. – 2-е изд., исправл. и дополн. – М. : Городец, 2000. – С. 128.

10. Курс цивільного процесу : підручник / В. В. Комаров, В. А. Бігун, В. В. Баранкова [та ін.] ; за ред. В. В. Комарова. – Х. : Право, 2011. – С. 1295.

Берестова Ирина. Проблемы обжалования определений суда первой инстанции о выдаче исполнительного листа на принудительное исполнение решения третейского суда.

Статья посвящена исследованию проблем выдачи листов на принудительное исполнение решений третейских судов. Определены процессуальные действия судов в случаях обжалования в апелляционном порядке определений суда первой инстанции о выдаче и отказе в выдаче исполнительного листа на принудительное исполнение решения третейского суда. Раскрыт вопрос возврата судебных расходов, в частности судебного сбора.

Ключевые слова: *исполнение решения суда, третейский суд, исполнительный суд, обжалование, апелляционная жалоба, принудительное исполнение, судебный сбор.*

Berestova Iryna. Problems of appeal the court of the first instance judgements to grant a writ of execution to enforce the arbitral award.

The article deals problems of delivery of sheets to the enforcement of arbitral awards. Proceedings are defined in the courts of appeal cases on appeal the trial court determinations of the issue and refuse to issue a writ of execution to issue a writ of execution to enforce the arbitral award. Question revealed the return of court costs, including court fee.

Key words: *execution of the court, the arbitral tribunal, executive judgment, appeal, enforcement, court fee.*